

Багратиона», портреты соратников генерала по 2-й русской армии, а также М.И. Кутузова, М.Б. Барклай-де-Толли, А.П. Тормасова, 2 гравюры.

В отдельной витрине находятся редкие документы, в числе которых приказы французского командования властям Волковысского уезда.

Экспозиция третьего зала рассказывает о Волковысском сражении (картина Г.И. Пеха «Волковысское сражение»), 14–16 ноября 1812 года.

В нем можно увидеть портрет генерала И.Н. Дурново, портреты участников войны 1812 г., копии русских карикатур.

В числе наиболее ценных экспонатов – мундир русского трубача, гусарские ментики, генеральский доломан.

В отдельных витринах находятся головные уборы, наплечные знаки (эполеты), гусарские пояса (кушаки), темляки и другие элементы одежды. В центре зала находится российская пушка, рядом с которой лежат ядра.

Следующий зал знакомит с историей изгнания французов из России.

Движение армий обратно к Нёману отмечено на карте-схеме, трагический финал «Великой армии» запечатлён на гравюрах «Переправа французской армии через Березину», «Разгром маршала Виктора под Старым Борисовым», «Разгром маршала Нея под Красным».

В отдельной витрине находятся экспонаты, найденные на местах былых сражений. Это пули, осколки ядер, картечь, немецкий кинжал.

Также в зале выставлены образцы формы многонациональной «Великой армии»: прусский и французский мундиры, каска немецкого генерала кирасир с плюмажем, каски французских кирасир с конскими хвостами, элементы французских киверов.

Волковысский военно-исторический музей им. П.И. Багратиона хранит часть богатого историко-культурного наследия Беларуси. Волковысское сражение и подвиг нашего народа не забыты.

ЗАГАРТАВАНЫ ВАЙНОЙ

Март Я.В.

1 к., 5 гр., ЛФ УО «Гродзенскі дзяржаўны медыцынскі ўніверсітэт»

Кафедра сацыяльна-гуманітарных навук

Навуковы кіраўнік – канд. гіст. навук, дац., заг. каф. *Сіткевіч С.А.*

Кожны год у маі мільёны людзей святкуюць знамянальную і вельмі памятную падзею – Дзень Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне. Дзень Перамогі – адно з першых свят, якое я палюбіла ў дзяцінстве. Разам са сваімі сёстрамі, бацькамі, бабуляй я заўсёды хадзіла на святочны канцэрт, дзе віншавалі ветэранаў вайны – дзядуляў, на грудзях у якіх ззялі ордэны і медалі, рознакаляровыя планкі, значэнне якіх

я яшчэ не разумела, але было ясна, што гэта вельмі дарагія і памятныя рэчы, калі такія знаёмыя ў штодзённым жыцці дзядулі не носяць іх заўсёды, а надзяваюць толькі ва ўрачыстыя моманты. А яшчэ, прыходзячы дадому і адправіўшыся ў госці да сваіх прабабулі Ніны і прадзядулі Андрэя, я заўважала, што разам з радаснай усмешкай у прабабулі заўсёды ў вачах была нейкая туга. Задумлівы быў і мой прадзед. Толькі стаўшы больш дарослай, я зразумела, што ў гэты дзень адначасова з радасцю ў дарослых былі і сумныя ўспаміны – аб сваім цяжкім дзяцінстве, абпаленым вайной, аб страчаных родных і блізкіх, аб пакалечаных лёсах тысяч людзей. Пазней стаў зразумелым сэнс слоў такіх прыгожых і ўсімі любімых песен: «Ах, война, что ты сделала, подлая...», як гэта «...наш 10-й класс кружила вьюга фронтовая», чаму «...День Победы со слезами на глазах», ды і многае іншае.

Мне заўсёды хацелася дазнацца больш, як жа пражылі ваеннае ліхалецце мае прадзеды і прабабулі, хацелася слухаць іх успаміны, што я заўсёды рабіла з вялікім задавальненнем, і нарэшце вырашыла і запісаць гэтыя гісторыі. Бо з кожным годам усё менш становіцца сведкаў тых падзей, ідуць ад нас родныя людзі, а памяць аб іх і аб тых, каго мне прыйшлося бачыць толькі на пажаўцеўшых фатаграфіях, павінна жыць. Бо я зразумела галоўнае: лёс маёй сям'і, маіх продкаў – гэта тонкая, але трывалая нітка ў палатне лёса нашай краіны, нашай Беларусі ды і, мабыць, у лёсе той вялікай краіны, Савецкага Саюза, гісторыю якой я вывучала па падручніках.

Мой прадзядуля, Анцімонік Андрэй Сямёнавіч, нарадзіўся 8 лістапада 1925 года ў вёсцы Хойна Пінскага павета Палескага ваяводства. Наша вёска ў той час уваходзіла ў склад буржуазнай Польшчы. У сям'і Анцімоніка Сямёна і Анісіі, бацькоў майго прадзеда, да вайны нарадзілася яшчэ тры хлопчыкі. Восенню 1939 года Піншчына, як і ўся Заходняя Беларусь, была далучана да Савецкай Беларусі. Быў зменены і адрас нашай вёскі – цяпер гэта быў Жабчыцкі раён Пінскай вобласці.

Праз няпоўных два гады пачалася вайна. Аб яе пачатку дзядуля помніць налёт нямецкіх самалётаў, пажар, калі выгарэла палова вёскі. Бацькоўская хата, на шчасце, уцалела. А ўжо праз некалькі дзён у вёсцы з'явіліся немцы. Яны сталі наводзіць свае парадкі, назначылі новую ўладу – старасту, бургамістра. Старастай стаў сусед бацькоў. Ён як раз і адправіў дзядулю з групай іншых хлопцаў-аднавяскоўцаў у Германію ў маі 1942 года. Як выбіралі людзей для адпраўкі? Напрыклад, з сям'і дзядулі вырашылі забраць каго-небудзь за тое, што бацька яго – Сямён – пасля ўстанаўлення савецкай улады ў 1939 годзе быў дэпутатам у сельскім савеце, але самага яго забраць пашкадавалі, бо чацвёрта дзяцей на руках. Вось і прыйшлося ісці старэйшаму сыну – Андрэю, якому ў гэты час ішоў 17-ы год.

Спачатку ўсіх завезлі на падводах у Пінск, а затым у эшалонах адправілі ў Германію. Страшнай была дарога для 16-гадовага хлапчука. У Германіі ён з іншым хлопцам-палякам трапіў у вёску да гаспадар-фермера. Два летніх месяцы працавалі яны ў полі, далі кароў, займаліся звычайнай для вясковых жыхароў працай.

Праз два месяцы гаспадар адправіў хлопцаў на мэблевую фабрыку ў Нінбург – на зіму яму не патрэбны былі працаўнікі. У Нінбурзе (гарадок непадалёку ад Гановера на поўначы Германіі) рабочыя фабрыкі жылі ў канцлагеры. Удзень іх вадзілі на працу, на ноч – назад у баракі. Кармілі палонных поліўкай са шпінату, брокалі, хлеба амаль што не бачылі. Ногі сталі ацякаць ад голаду і холаду.

Праз год многіх з Нінбурга перавезлі ў іншы гарадок працаваць на фірму па рамонту аўтамабіляў. Адтуль – пад французскую граніцу ў гарадок Залінген, недалёка ад горада Вуперталь (федэральная зямля Паўночны Рэйн-Вестфалія). У Залінгене займаліся расчысткай вуліц ад завалаў пасля паветранага налёту амерыканцаў. Потым на працу сталі вазіць у Вуперталь, там рамантавалі чыгуначны вакзал. Кармілі шпінатнай поліўкай адзін раз у дзень і давалі 150 грамаў хлеба.

Быў сярод палонных малады польскі афіцэр з Быдгашча. Ён падгаварыў дзядулю ўцякаць разам. Але ў горадзе, на вуліцы, іх прыпыніў гестапавец, спытаў, хто такія. Схлусілі, што працуюць тут на заводзе, самі – палякі. Гестапавец адвёў іх у камандатуру. Пасля допыту пасадзілі ў камеру ў падвале. Раніцай зноў павялі на допыт. На наступны дзень раніцай ахоўнік дазволіў набраць вады, сказаў, што яды не будзе, бо няма ніякай кухні – усё разбамбілі. У гэтым падвале пратрымалі сем дзён. На восьмы дзень вывелі ў калідор, адчынілі ўсе камеры – аказалася, што тут знаходзілася каля васьмідзесяці чалавек! Былі і жанчыны, і дзеці. Сказалі падымацца па ступеньках наверх, на вуліцу.

Быў сакавік 1945 года. На вуліцы – сонца, цяпло. У дзядулі перад вачыма ўсё паплыло, ён стаў асядаць на зямлю і страціў прытомнасць. Паляк-афіцэр пачаў яго тармашыць, падышлі ўзброеныя канваіры. Паляк дапамог устаць, падтрымліваў па дарозе, пакуль вялі ўсіх на ўскраіну горада. Там правялі ў нейкі вялікі двор, дзе была палявая кухня. Пакармілі заціркай з вотруб'я. Здавалася, што смачней ежы не бывае. Гэта ж быў першы за восем дзён абед! Адночы сярод ночы – пад'ём, пастроілі на вуліцы і кудысьці павялі. Шлі да раніцы. Развіднела. Дайшлі да скрыжавання дарог. Злева – поле, за ім – лес. Далей – даліна. Спусціліся ў даліну, а там – дамы, паселішчы. Усе разыйшліся, хто куды. Мой дзед зноў застаўся ўдваіх з палякам-афіцэрам. Блукалі, не ведаючы, куды ісці. Паблізу гучалі выбухі, грукат стрэлаў. Там была лінія фронту з Францыяй, стаялі амерыканскія войскі. Можна сказаць, адпусцілі палонных на выжыванне. У хату людзі мясцовыя не пускалі, начавалі ў лесе. Яшчэ некалькі дзён шлі разам, потым разыйшліся. Праз пару дзён ізноў

сустрэліся на аднам хутары. Гаспадыня-немка дазволіла пераначаваць на сенавале, так як у доме на пастоі былі нямецкія афіцэры. На сенавале не спалася, доўга размаўлялі. Паляк расказаў аб сваім намеры адправіцца ў Англію назаўсёды, дзед хацеў толькі дамоў, да бацькоў. На світанні прачнуліся ад свісту куль, выбухаў, непадалёку разарвалася дзевяць снарадаў, а падзецца няма куды.

Чакаць прыйшлося нядоўга: у абед на дарозе паказаліся танкі амерыканцаў з абвязанымі чырвоным палатном башнямі. Так давалі ведаць рускім, што гэта саюзнікі, а не немцы. Танкісты накіравалі дзеда з палякам да бліжэйшага гарадка, дзе ўжо дыслацыраваліся амерыканцы.

Праз некаторы час усіх вызваленых адправілі на машынах у Берлін. Берлін быў падзелены на зоны. Дзядуля трапіў спачатку ў распараджэнне англійскіх улад, а праз некалькі дзён яго павезлі цераз рэку Одэр да рускай зоны. У рускай зоне людзей строілі і пяшком вялі да ваеннага лагера, дзе асобы аддзел НКУС чыніў допыт і выдавалі дакументы. Хто не быў звязаны з нямецкай уладай, таго накіроўвалі ў вайсковую часць, абяцаючы аставіць службу у арміі.

У вайскавай часці дзядуля прабыў месяц. Затым яго завезлі ў Брэст. Там чакалі асабага распараджэння. Дакументы забралі. Пагрузілі ў поезд і завезлі на Украіну, у Данбас. Назначылі ў рабочы батальён. Камандзіры былі ваенныя. Працаваў дзядуля на будоўлі. Аднаўлялі Данбас, каменнавугальныя шахты. Дадому трапіў дзядуля толькі ў 1947 годзе. Як прыехаў, дазнаўся, што пасля вызвалення роднай вёскі летам 1944 года бацьку забралі ў рабочы батальён на Кольскі паўвостраў будаваць аэрадром. Адтуль ён вярнуўся зусім хворым і хутка памёр. Малодшы брат Іван падарваўся на гранаце каля ракі, яго пахавалі. Усюды – боль, страты, голад, вёска амаль уся спалена. Пачыналася іншае жыццё – мірнае, у якім трэба было шмат працаваць, усё аднаўляць, ствараць сям'ю.

Усё сваё свядомае жыццё мой дзядуля працаваў: будаўнічым, ездавым, пастухом, зноў будаўнічым. У вёсцы амаль што няма такога двара, дзе б ён у свой час хоць што-небудзь не збудаваў ці не адрамантаваў. Калі яму было ўжо пад восемдзесят гадоў, да яго ўсё яшчэ звярталіся з калгаса паправіць воз ці зрабіць драбіны і многае іншае. І ён ніколі не адмаўляў. Зараз майму дзядулі восемдзесят сем гадоў. Ніколі я не чула, каб ён скардзіўся на жыццё, крыўдаваў на каго ці патрабаваў што-небудзь для сябе. Сумуе ён толькі па сваёй жонцы – маёй прабабулі, якой няма з намі ўжо дзевяць гадоў і рана памёршаму сыну.

Цяпер я дакладна ведаю, што наша шчаслівае дзяцінства і сучаснае жыццё адстаялі нашы продкі, нашы прадзеда і прабабулі, сваім жыццём, працай і цярплівасцю. Няхай у майго прадзеда няма ваенных узнагарод – толькі памятныя медалі – ён для мяне сапраўдны герой і чалавек з вялікай літары!